

Odpiranje slovenskega visokošolskega izobraževanja: med teorijo in prakso

Viktorija Florjančič

Univerza na Primorskem, Fakulteta za management

viktorija.florjancic@fm-kp.si

V prispevku predstavimo pojem odprtega učenja/izobraževanja in predvsem mite, povezane z njim. Razumevanje odprtega izobraževanja je zelo različno – od tega, da je odprto izobraževanje sinonim za brezplačno in prosto dostopno izobraževanje, do izobraževanja, v katerega se je moč vključiti brez kakršnih koli zahtevanih predpogojev. O odprtem izobraževanju se je začelo govoriti s širitvijo množičnih odprtih spletnih tečajev ter s poudarjanjem dostopa do odprtih izobraževalnih virov, predvsem tistih, financiranih iz javnih sredstev. Odpiranje izobraževanja se je preko množičnih odprtih spletnih tečajev začelo v ZDA, sledila pa je evropska pobuda za odpiranje izobraževanja, ki ga podpira projekt OpenEdu. Rezultat projekta je okvir odprtega izobraževanja, ki naj bi bil v pomoč visokemu šolstvu. Pobudam za odpiranje izobraževanja preko projekta »Opening up Slovenija« sledimo tudi v Sloveniji. Prispevek zaključujemo s prikazom poskusov odpiranja slovenskega visokega šolstva in predstavitev rezultatov raziskave, ki je bila izvedena na Univerzi na Primorskem. Rezultati kažejo, da odpiranje v praksi le ni tako enostavno in da je do njega, vsaj na obravnavani univerzi, še veliko zadržkov.

Ključne besede: odprto izobraževanje, visoko šolstvo, Univerza na Primorskem

Uvod

Odprto izobraževanje ima v strokovni javnosti številne razlage: od izobraževanja brez pogojev za vključitev vanj do prostega in brezplačnega izobraževanja pa tudi odprtosti kot priložnosti za transparentnost izobraževanja (Cormier in Siemens 2010). Razvoj terminologije in različno razumevanje sta razvidna tudi iz poročila Skupnega raziskovalnega središča Evropske komisije (Joint Research Centre – JRC) (Inamorato dos Santos, Punie in Castaño-Muñoz 2016). Razlike v pojmovanju odprtega izobraževanja so nas vzpodbudile k preučevanju terminoloških razlik ter pobud za odpiranje izobraževanja, kar bi lahko bila osnova za večjo odprtost slovenskega izobraževalnega prostora, predvsem visokega šolstva.

Revolucija visokošolskega izobraževanja se je začela s pojavom prvih množičnih odprtih spletnih tečajev (angl. *massive open online courses* – MOOCs) (Cormier in Siemens 2010) po letu 2008 v ZDA. Ugledni visokošolski organiza-

ciji Inštitut MIT in Univerza v Stanfordu sta vsebine svojih predmetov začela ponujati širši javnosti. Praksa odpiranja visokega šolstva v ZDA je predstavljala pritisk na države EU, kar je vidno tudi preko pobud in projektov, preko katerih naj bi se odpiralo visoko šolstvo v Evropi. Pobudam za odpiranje izobraževanja je sledila tudi Slovenija (leta 2015 s pobudo »Opening up Slovenija«),¹ čeprav smo v Sloveniji že pred tem beležili rešitve, ki so nakazovale odprti dostop do izobraževalnih vsebin (portal sio.si,² VideoLectures.net,³ Arnesov videoportal⁴ ipd).

Odpiranje visokega šolstva, kljub okviru odprtega izobraževanja, ki je nastal v centru JRC, le ne poteka tako enostavno in hitro, kot bi mogoče pričakovali. Na odpiranje izobraževanja nedvomno vpliva različna (cenovna) dostopnost izobraževanja. V večini držav EU je na javnih univerzah študij brezplačen oziroma stroški šolnin za študenta ne predstavljajo tolikšnega finančnega bremena kot ga, npr., predstavljajo v državah anglosaškega visokošolskega izobraževalnega prostora. Različen je tudi pogled na odpiranje izobraževanja. Če nekatere tuje univerze (in podjetja)⁵ stremijo k odpiranju izobraževalnih vsebin širši javnosti, so slovenske univerze (in podjetja) do tega veliko bolj zadržane.

V prispevku najprej predstavimo različne poglede na odprto izobraževanje ter evropske pobude na tem področju. Podrobna predstavitev evropskega okvira odprtega visokošolskega izobraževanja in predstavitev primerov dobrih praks bo bralcu v pomoč pri razumevanju tematike.

V empiričnem delu prispevka prikazujemo rezultate intervjujev, ki smo jih opravili s predstavniki članic Univerze na Primorskem (UP), odgovornih za področje študijskih zadev (prodekani za študijsko/izobraževalno dejavnost), in predstavniki članic za področje kakovosti. Odločitev za kvalitativno raziskavo z odgovornimi osebami na UP smo sprejeli, ker je podpora vodstvenih struktur ključna pri uvajanju sprememb v organizacije, posebej ko gre za informatizacijo temeljnih procesov (Laudon in Laudon 2018) – v primeru visokega šolstva za informatizacijo pedagoškega procesa. Rezultati raziskave dodatno podkrepijo prej omenjeno tezo o zadržanosti slovenskih univerz do odpiranja izobraževanja.

¹ <https://www.ouslovenia.si/>.

² <https://sio.si/>.

³ <https://videolectures.net/>.

⁴ <https://video.arnes.si/>.

⁵ <https://www.coursera.org/about/partners>.

Odprto izobraževanje

Pojem odprto izobraževanje se pogosto povezuje s t. i. odprtimi univerzami, kakršna je npr. britanska Odprta univerza (The Open University),⁶ znana predvsem po študiju na daljavo, ter s prostodostopnimi učnimi viri, ki jih na spletu ne manjka. Bates (2005, 4–6) primerja odprto učenje (angl. *open learning*), izobraževanje na daljavo (angl. *distance education*) in prilagodljivo učenje (angl. *flexible learning*), kar se v strokovni javnosti pogosto zamenjuje ali celo enači. Tako Bates (2005, 5) v odprtem učenju vidi priložnost za odpravljanje ovir za učenje, zaradi česar odprto učenje/izobraževanje predstavlja cilj organizacije, ne pa načina izvedbe izobraževanja (učenja), kot ga npr. predstavlja izobraževanje na daljavo. Za vključitev v odprto učenje se ne zahteva izpolnjevanja določenih pogojev (npr. dosežena predizobrazba), kot je to značilno za vsa klasična formalna izobraževanja (Bates 2005, 5). Odprti dostop možnosti za vključitev v izobraževanje odpira tudi osebam, ki jim je to običajno onemogočeno ali oteženo. V izobraževanje se tako lahko vključijo osebe z različnimi primanjkljaji, ki jih je danes moč odpraviti z uporabo različnih tehnologij (izvedba na daljavo za gibalno ovirane osebe ali za zaposlene osebe in/ali osebe z majhnimi otroki, osebe, ki živijo v oddaljenih krajih, ipd., zvočni zapisi pisanih besedil, zvočno posredovanje vsebin spletnih strani, prilagajanje velikosti in barve besedila zaslonu itn.). Odprto učenje tako omogoča prilagoditev učenja posamezniku. Izvedba na daljavo (študij na daljavo, spletni študij) ne omogoča vedno odprtega dostopa. Posamezne univerze zahtevajo izpolnjevanje določenih predpogojev. Kot primer Bates (2005, 6) navaja Univerzo Britanske Kolumbije (University of British Columbia – UBC), pri kateri je za vključitev v študij na daljavo potrebno izpolnjevati zahtevne vstopne pogoje. Po drugi strani pa »odprto« ne pomeni vedno, da je izobraževanje brezplačno, saj npr. britanska Odprta univerza, ki študij na daljavo izvaja že od leta 1971, omogoča vključitev študentov od kjer koli in kadar koli, brez izpolnjevanja formalnih pogojev za vključitev, vendar ob plačilu šolnine.

Konzorcij odprtega izobraževanja⁷ (angl. The Open Education Consortium – OEC) kot neprofitno združenje odprtih izobraževalnih organizacij pod pojmom odprto izobraževanje združuje vire, orodja in prakse, ki olajšajo dostop do izobraževanja in novih znanj. V odprtosti ne vidijo le dostopnosti, temveč tudi sodelovanje, izmenjavo in grajenje znanja. Sodobne tehnologije vse to podpirajo in omogočajo bolj kot katere druge tehnologije do sedaj. OEC opozarja, da je bilo do sedaj znanje (tudi izobraževalni viri) onemogočeno in

⁶ <http://www.openuniversity.edu/>.

⁷ <https://www.oecconsortium.org/about-oec/>.

dosegljivo le izbranim, sedaj pa imajo do znanja (in virov) dostop tudi širše množice. Dostopnost do znanja se je s širitvijo množičnih spletnih tečajev po letu 2008 povečala, zaradi česar se pojavnost množičnih spletnih tečajev pogosto povezuje in/ali zamenjuje s pojmom odprto izobraževanje. Opredelitev odprtega izobraževanja s strani Evropske komisije (Inamorato dos Santos, Punie in Castaño-Muñoz 2016) presega množične spletne tečaje kakor tudi same odprte izobraževalne vire (angl. *open educational resources* – OER), ki so prosto dostopni prek spleta.

Širitev in uspešnost ameriških množičnih spletnih tečajev sta Evropsko komisijo septembra 2013 vzpodbudili k oblikovanju pobude »Odpiranje izobraževanja« (angl. »Opening up Education«). Pobuda deluje na treh področjih (European Commission 2013):

- ustvarjanje priložnosti za inovativnost institucij, učiteljev in učečih se,
- širjenje uporabe odprtih izobraževalnih virov, pri čemer poudarjajo, da morajo biti viri, ki so bili ustvarjeni s pomočjo javnih sredstev, prosto dostopni širši javnosti,
- izboljšanje informacijsko-komunikacijske infrastrukture in povezljivost šol.

V pobudi Evropske komisije (European Commission 2013) je poudarjeno, da odpiranje izobraževanja ni le priporočilo, temveč je izobraževanje potrebno odpreti. Takratna evropska komisarka za izobraževanje, kulturo, večjezičnost in mladino, Androulla Vassiliou, je poudarila, da odpiranje izobraževanja spreminja pogled na nove metode učenja, ki pri učečih se razvijajo ustvarjalnost, inovativnost, podjetnost ter tako izboljšujejo njihove zaposlitvene možnosti. Razvoj spretnosti in znanj za rast, zaposljivost in sodelovanje v družbi znanja je del evropske strategije *Evropa 2020* (Evropska komisija 2010). Center JRC je med letoma 2016 in 2017 raziskoval na področjih (EU Science Hub b. l. b):

- razvoja spretnosti in kompetenc 21. stoletja (projekti: DigComp,⁸ DigCompConsumer,⁹ EntreComp¹⁰ in CompuThink¹¹),
- inoviranja in posodabljanja izobraževanja ter usposabljanja, kjer preko

⁸ <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp>.

⁹ <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcompconsumers>.

¹⁰ <https://ec.europa.eu/jrc/en/entrecomp>.

¹¹ <https://ec.europa.eu/jrc/en/computational-thinking>.

projektov (DigCompOrg,¹² DigCompEdu,¹³ DigEduPol¹⁴) gradijo digitalne kompetence organizacij, učiteljev in snovalcev politik ter raziskujejo učno analitiko (projekt Learning Analytics¹⁵),

- odprtega izobraževanja, ki odpira možnosti za inovativno in učinkovitejše izobraževanje, predvsem pa priložnosti za vseživljenjsko izobraževanje.

Na osnovi projektov centra JRC je odprto izobraževanje (»UN UNESCO OER Recommendations« b.l.) izobraževanje tisto, ki:

- ustvarja priložnosti za učenje, ne glede na način vključenosti v izobraževanje,
- povezuje neformalno in formalno učenje,
- presega množične spletne tečaje in odprte učne vire,
- spreminja miselno naravnost k odprtim praksam in odprtemu vedenju,
- s pristopi od spodaj gor ali od zgoraj dol spreminja prakso in politiko.

Odprto izobraževanje tako vključuje formalno in neformalno izobraževanje, ki za odpravo ovir uporablja informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) ter izobraževanje naredi dostopnejše (Inamorato dos Santos, Punie in Castaño-Muñoz 2016). Z vključevanjem IKT v visoko šolstvo postaja odprto izobraževanje pomembno tudi za klasične, ne samo za odprte in virtualne univerze. Odprto izobraževanje je vključeno v agende evropskih politik iz vsaj naslednjih razlogov (Inamorato dos Santos, Punie in Castaño-Muñoz 2016):

- odpravlja ovire (geografske, časovne, stroškovne, neizpolnjevanje pogojev) za vključitev v izobraževanje – z odprtim izobraževanjem učeči pridobijo možnosti za pridobivanje ali nadgradnjo znanj;
- odpira možnosti za modernizacijo visokega šolstva, saj se odprto izobraževanje povezuje z digitalnimi tehnologijami;
- odpira možnosti za povezovanje formalnega in neformalnega izobraževanja.

¹² <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomporg>.

¹³ <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcompedu>.

¹⁴ <https://ec.europa.eu/jrc/en/digital-education-policies>.

¹⁵ <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/research-evidence-use-learning-analytics-implications-education-policy>.

Slika 1 Okvir odprtega izobraževanja (prirejeno po Inamorato dos Santos, Punie in Castaño-Muñoz 2016)

Okvir odprtega izobraževanja

Pobudo za odpiranje izobraževanja v EU je JRC podprl s projektom OpenEdu (Inamorato dos Santos, Punie in Castaño-Muñoz 2016), katerega rezultat je t. i. okvir odprtega izobraževanja, ki institucijam in politikam pomaga pri snovanju strategij odpiranja izobraževanja ter naj bi deloval kot vzpodbuda za vključevanje IKT v izobraževanje in za uvajanje inovativnih metod učenja in poučevanja. Okvir odprtega izobraževanja naj bi tako prispeval k uresničevanju programa za nova znanja in spretnosti za Evropo, s čemer se izboljšuje uporaba digitalnih tehnologij za poučevanje in učenje, kar je ena od prednostnih nalog akcijskega načrta za digitalno izobraževanje (EU Scinece Hub b. l.a).

Okvir odprtega izobraževanja (Inamorato dos Santos, Punie in Castaño-Muñoz 2016) sestavlja deset kategorij, razdeljenih na šest temeljnih in štiri povezovalne (slika 1):

- temeljne kategorije – dostop, vsebina, poučevanje in učenje, priznavanje, sodelovanje in raziskovanje (odprta znanost, odprti podatki), ki opredeljujejo, KAJ se odpira;
- povezovalne (transverzalne) kategorije pa vključujejo tehnologijo, strategije, vodenje in kakovost ter opredeljujejo, KAKO se organizacija odpira.

Okvir OpenEdu naj bi bil univerzitetnemu managementu in odločevalcem

v pomoč pri pripravi izobraževalnih strategij, hkrati pa naj bi pomagal pri kritičnem razmisleku o tem, kaj je odprto izobraževanje in zakaj je pomembno. Nadalje naj bi visokošolske organizacije razmislile o tem, kakšne koristi pri naša odprto izobraževanje organizaciji, študentom, regiji, državi in Evropi v celoti. Organizacije morajo razmisliti tudi o tem, ali bi bilo bolje napisati ločeno strategijo odprtega izobraževanja ali pa posamezne dele okvira odprtega izobraževanja vključiti v obstoječo institucionalno strategijo in univerzo tako narediti odprtejšo.

Odprto izobraževanje v visokem šolstvu

Odprto izobraževanje presega množične odprte spletne tečaje kakor tudi odprte učne vire, ena od njegovih značilnosti pa je (slika 1) dostop do izobraževanja. Dejstvo je, da je dostopnost visokošolskega izobraževanja v Sloveniji, kot tudi v drugih državah EU, večja, kot je v anglosaškem visokošolskem prostoru. Študentje številnih držav (npr. Švedske, Finske, Danske, Avstrije, Nemčije, Slovenije, Poljske, Češke)¹⁶ študirajo brezplačno. Pod istimi pogoji študirajo tudi študentje, ki v te države prihajajo iz držav EU. Zato ne preseneča, da se slovenski visokošolski zavodi počasneje odzivajo na pobudo za odpiranje izobraževanja, saj je študij v Sloveniji študentom dostopen brezplačno. Na tem mestu sicer ne bi omenjali anomalije slovenskega visokega šolstva, kjer zaposleni študentje na drugi bolonjski stopnji študirajo kot študentje rednega študija,¹⁷ tj. brezplačno.

Čeprav je študij v posameznih državah EU brezplačen, pa so zanimive prakse, vključene v projekt OpenCases (Souto-Otero idr. 2016). Izpostavljamo predvsem dva zanimiva primera. Najprej nemško virtualno bavarsko univerzo (angl. Virtual University of Bavaria – VHB),¹⁸ v okviru katere 31 bavarskih visokih šol in univerz preko spletne platforme ponuja predmete tako za študente partnerskih univerz (t. i. CLASSIC vhb) kot tudi za širšo javnost (t. i. OPEN vhb).¹⁹ Večina predmetov je v nemščini, ponujajo pa tudi predmete v angleščini. Predmeti, ki se ponujajo preko platforme CLASSIC vhb, so kreditno ovrednoteni in študentje lahko po dogovoru s svojo organizacijo zprosijo za njihovo priznanje v okviru svojega študijskega programa.

¹⁶ <https://www.mastersportal.com/articles/405/tuition-fees-at-universities-in-europe-in-2020-overview-and-comparison.html>.

¹⁷ Redni študent naj bi, po merilih ECTS, v enem študijskem letu opravil delo v obsegu od 1.500 do 1.800 delovnih ur, kar je za (polno) zaposlenega študenta ob rednem 40-urnem delovniku vse prej kot izvedljivo.

¹⁸ <https://www.vhb.org/ueber-uns/>.

¹⁹ <https://www.vhb.org/studierende/>.

Drugi primer pa je pobuda OpenupEd,²⁰ ki predstavlja neprofitno partnerstvo ponudnikov množičnih spletnih tečajev v EU. Ob podpori Evropske komisije je OpenupEd ustanovilo Evropsko združenje univerz za študij na daljavo (European Association of Distance Teaching Universities – EADTU). Danes OpenupEd podpirajo tudi univerze izven EU. S pobudo so želeli podpreti prizadevanja po odpiranju visokega šolstva v Evropi. Partnerice naj bi ponujale na učečega se osredinjene in odprte tečaje, kar bi omogočalo neodvisno in samostojno učenje, medijsko podprto interakcijo, priznavanje, raznolikost in usmerjenost v kakovost (OpenupEd). S pomočjo množičnih odprtih spletnih tečajev v različnih jezikih naj bi bilo visokošolsko znanje prosto dostopno širši javnosti, od kjer koli in kadar koli, s čemer se podpira pobuda za odpiranje izobraževanja v EU.

Kot že omenjeno, je pobudi Evropske komisije za odpiranje izobraževanja leta 2013, dve leti kasneje, sledila tudi Slovenija s pobudo »Opening up Slovenia«.²¹ Pobudo, v katero so vključeni številni slovenski zavodi, od vrtcev do univerze, in je nastala »od spodaj gor«, je že leta 2014 podprl tudi UNESCO.²² V sodelovanju z UNESCO-vo katedro o odprtih tehnologijah za odprtodostopne izobraževalne vire in odprto učenje, ki deluje na Inštitutu Jožef Štefan v Ljubljani, je na Univerzi v Novi Gorici nastal magistrski študijski program Načrtovanje in vodenje odprtega izobraževanja.²³ Študijski program je vpisna mesta prvič razpisal za študijsko leto 2020/2021.

V Sloveniji imamo nekaj zanimivih rešitev na področju odprtega izobraževanja oziroma prostega dostopa do znanja, ki nastaja v visokošolskem izobraževalnem in raziskovalnem prostoru. Tako Inštitut Jožef Štefan razvija in skrbi tudi za portal VideoLectures.net,²⁴ na katerem se zbirajo videoposnetki predavanj in dogodkov v slovenskem ter angleškem jeziku. Februarja 2020 je bilo na portalu objavljenih 26.297 posnetkov, od tega 22.707 predavanj. Posnetki so razvrščeni v 26 kategorij, med katerimi računalništvo vsebuje 14.416 videoposnetkov, družboslovje, kot druga najštevilčnejša kategorija, pa 2.870. Na tretjem mestu so videoposnetki s področja poslovnih ved (1.262), medtem ko je v ostalih kategorijah po nekaj 100 videoposnetkov. Čeprav portal vsebuje iskalec po videoposnetkih, je njegova preglednost slaba in tehnološko zastarela, težave pa povzroča še AdobeFlash Player.

²⁰ <https://www.openuped.eu/>.

²¹ <https://www.ouslovenia.si/>.

²² <https://www.rtvsl.si/slovenija/kako-bo-potekalo-izobrazevanje-21-stoletja-pot-bo-pokazala-slovenija/421678>.

²³ <http://www.ung.si/sl/studij/poslovno-tehniska-fakulteta/studij/2NVOI/>.

²⁴ <http://videolectures.net/>.

Prostodostopne izobraževalne videovsebine, ki sicer niso vezane le na visoko šolstvo, je moč poiskati tudi na Arnesovem videoportalu.²⁵ Na tem portalu najdemo predvsem slovenske videoposnetke, razvrščene v osem glavnih kategorij in številne podkategorije. Na njem ni števca naloženih videoposnetkov. Portal omogoča iskanje po ključni besedi, znotraj kategorije pa lahko iščemo tudi po naslovu, opisu, avtorju, datumu objave itn. Kljub temu je (ne)preglednost in uporabnost podobna portalu VideoLectures.net. Je pa Arnesov videoportal na začetku leta 2021 doživel prenovu (ver. 2.0.5) in veliko izboljšav. V času epidemije covida-19 so številni slovenski visokošolski zavodi objavljali posnetke videopredavanj študentom pa tudi posnetke različnih delavnic za usposabljanje visokošolskih učiteljev.

Zanimiv primer odpiranja douniverzitetnega izobraževanja v Sloveniji je razviden preko e-učbenikov,²⁶ ki so bili razviti v okviru projekta »e-šolska torba«.²⁷ V okviru projekta je bilo razvitih 64 interaktivnih prostodostopnih e-učbenikov. Pristop bi bil zanimiv tudi za področje visokega šolstva, saj bi se širši javnosti lahko odprle številne visokošolske učne vsebine.

Če pogledamo okvir odprtega izobraževanja (slika 1 na str. 268), vidimo, da se visokošolski zavodi lahko odpirajo na različne načine in cilji odpiranja izobraževanja uresničujejo po različnih poteh:

- Odpiranje v smeri *dostopa* pomeni odpravljanje ekonomskih, tehnoloških in institucionalnih ovir za vključitev v izobraževanje. Praksa slovenskega visokošolskega izobraževanja omogoča, da se posamezniki lahko vključijo tudi v posamezne predmete ali dele študijskega programa. Številni visokošolski zavodi vsem, ki so zamudili rok za redni vpis, omogočajo, da na visokošolskem zavodu opravljajo posamezne študijske obveznosti (predmete) kot občani. Občani morajo sicer izpolnjevati pogoje za vpis v študijski program. Za širšo javnost so odprta tudi številna predavanja, ki se izvajajo v okviru študijskih programov.
- Odpiranje v smeri *vsebin* pomeni, da visokošolski zavod za širšo javnost, brez zaračunavanja nadomestil za uporabo, odpre študijske vire (OER) in rezultate raziskav. Pri tem gre lahko za dostop do knjig, skript, videopredavanj, podatkov, raziskovalnih poročil ipd.
- S pomočjo tehnologije (npr. odprti spletni tečaji, videoposnetki predavanj in drugih oblik dela s študenti) lahko visokošolski zavod odpre

²⁵ <https://video.arnes.si/>.

²⁶ <https://eucbeniki.sio.si/>.

²⁷ <https://projekt.sio.si/e-solska-torba/>.

svoj način izvajanja pedagoškega procesa (*poučevanje in učenje*) in ga deli s širšo javnostjo. Način izvajanja pedagoškega procesa se tako širi, postane viden in transparenten. S tem ko visokošolski zavod ponuja številne odprte učne vire, imajo študentje možnost, da sami načrtujejo svojo učno pot.

- *Priznavanje*, kot ena izmed kategorij odprtega izobraževanja, vključuje priznavanje izidov formalnega izobraževanja (npr. opravljene študijske obveznosti na drugih študijskih programih in/ali na drugih visokošolskih zavodih) ter tudi priznavanje izidov neformalnega izobraževanja in usposabljanja. Izidi se lahko izkazujejo z različnimi potrdili o opravljenih obveznostih. Slovenski visokošolski zavodi priznavanje urejajo v svojih internih aktih.
- *Sodelovanjem* in z izmenjavo dobrih praks ter učnih virov se izboljšuje pedagoški proces, odpravljajo pa se tudi ovire za pridobivanje znanja.
- Visokošolski zavodi se lahko odpirajo tudi na področju *raziskovanja*, kjer se odpravljajo ovire za dostop do podatkov in raziskovalnih rezultatov.

Odpiranje izobraževanja visokošolski zavod opredeli v *strategiji* odprtega pristopa. V njej zavod opredeli vrednote, prizadevanja, priložnosti in načine odpiranja, vse to pa mora biti vključeno v vizijo visokošolskega zavoda. Na osnovi strategije zavod pripravi akcijski načrt izvedbe strategije, ki vključuje konceptualni in finančni vidik odpiranja izobraževanja. Odpiranje izobraževanja, predvsem pa odpravljanje ovir za dostop, sodelovanje in izmenjavo dobrih praks ter učnih virov, omogoča *tehnologija*. Številna spletna učna okolja in prostodostopni učni viri omogočajo dostop do znanja, izmenjevanje in grajenje znanja ter sodelovanje posameznikov od kjer koli in kadar koli.

Kakovost odprtega izobraževanja (slika 1 na str. 268) je odvisna od okolja in pogojev, pod katerimi se izobraževanje odpira ter vključuje v obstoječi sistem kakovosti visokošolskega zavoda. Odpiranje izobraževanja zahteva ustrezno *vodenje*, ki presega samo pripravo in uresničevanje strategije, saj skrbi za trajnostno in transparentno delovanje, podpira odpiranje izobraževanja na različnih ravneh, motivacijo posameznikov, organizacijo dejavnosti, sodelovanje in koordinacijo vseh deležnikov.

Odperto izobraževanje na Univerzi na Primorskem

Na Univerzi na Primorskem (UP) je od maja 2017 do septembra 2020 potekal projekt uvajanja IKT v visoko šolstvo z imenom »Inovativno s tehnologijo do

znanja« (InoTeZ).²⁸ V okviru projekta InoTeZ je projektna skupina s pomočjo intervjujev s predstavniki članic UP, zadolženimi za izobraževalno oziroma študijsko dejavnost (prodekani), ter s predstavniki članic za področje kakovosti opravila raziskavo. Tako kot je uspešnost projektov uvajanja IKT v poslovanje podjetij odvisna od podpore vodstva podjetja, so tudi projekti informatizacije izobraževalnih zavodov odvisni od naklonjenosti in podpore odgovornih na področju izobraževalne (študijske) dejavnosti in kakovosti. Rezultate raziskave, opravljene v okviru projekta InoTeZ, smo po zaključku projekta prenesli in povezali s cilji projekta »Inovativno učenje in poučevanje v visokem šolstvu« (INOVUP)²⁹ ter jih tako umestili v kontekst odpiranja visokošolskega izobraževanja. Odpiranje izobraževanje namreč podpira vseživljenjsko učenje, spodbuja pa tudi ustvarjalnost in inovativnost, kar so samo nekateri cilji strateškega okvira za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju.

Razgovor s predstavniki članic je potekal januarja 2018 v dveh ločenih skupinah. Najprej smo skupinski intervju izvedli s prodekani, odgovornimi za študijsko dejavnost. Intervju smo izvedli v okviru seje Komisije za študijske zadeve na UP. Na seji so sodelovali štirje prodekani s šestih pedagoških članic. Prisotni sta bili tudi prorektorica za študijske zadeve UP ter avtorica in izvajalka intervjujev, ki pozna razmere na eni od članic z manjkajočim predstavnikom vodstva. V drugi skupini je sodelovalo pet predstavnikov članic, aktivnih na področju kakovosti (predsedniki komisij za kakovost na članicah).

V obeh skupinah smo izhajali iz enakega nabora vprašanj:

1. Razumevanje e-izobraževanja na članici in kako/zakaj se e-izobraževanje vključuje v pedagoški proces.
2. Kako je e-izobraževanje vključeno v normativne akte članice (pravila, navodila, pravilnike) ter učne načrte? Kako se vrednoti delo učiteljev, ki predmete izvajajo na e-način?
3. Kdo skrbi za tehnično in pedagoško-didaktično podporo učiteljem ter (tehnično) študentom? Kako je poskrbljeno za usposabljanje učiteljev?
4. Kako si članica predstavlja podporo in usposabljanje v prihodnje? Centralizirano na UP ali po članicah? Kakšna so pričakovanja?
5. Stališče članice do odpiranja izobraževanja. Ali bi bila članica pripravljena ponuditi del vsebin? Pod kakšnimi pogoji? Kje članice vidijo priložnosti/ovire odpiranja?

²⁸ <http://inotez.upr.si/>.

²⁹ <http://www.inovup.si/>.

V prispevku prikazujemo le rezultate, ki izhajajo iz vprašanja o odpiranju izobraževanja (vprašanje št. 5).

Skupinski intervju je potekal po enotnem konceptu – izvajalka intervjuja je postavila vprašanje, nakar so intervjuvanci odgovarjali v istem zaporedju. Posamezniki so svoje odgovore lahko glede na potek razgovora vmes tudi dopolnili. Oba razgovora sta bila posneta, nakar so bili udeleženci pred snemanjem obveščeni in se s tem strinjali. Transkript zvočnega posnetka smo obdelali v pisarniškem paketu MS Office 2016. S pomočjo komentarjev smo označili dele besedila, ki so povezani z vprašanjem. Komentar je vseboval kratko članice UP in kodo, ki je opredeljevala vsebino/povzetek besedila. S pomočjo makroukaza³⁰ smo komentarje in označeno besedilo v obliki preglednice prenesli v nov besedilni dokument. Preglednico smo prenesli v Excel, kjer smo zapise razvrstili, podvojene zapise združili in jih s pomočjo kodiranja razvrstili v kategorije. Raziskovalno vprašanje, katerega rezultate prikazujemo v nadaljevanju, predstavljata kodi »Odprto« in »Ovire«.

Članice UP vsebine študijskih programov, poleg študentom, vpisanim v študijski program, ponujajo v okviru t. i. notranje mobilnosti UP. Študentje posameznih fakultet lahko del študijskih obveznosti opravijo na eni izmed članic, opravljene obveznosti pa se priznajo v vpisanem študijskem programu na matični članici. Pri tem so predstavniki fakultet izpostavili težave z medsebojnim obračunavanjem notranje mobilnosti na osnovi KT, kar ne deluje vzpodbudno, saj je to dodatno breme za članico, ki ima več odhodov kot prihodov. Študenti se pri notranji mobilnosti pogosto srečujejo tudi s prekrievanjem urnikov izvedb izbranih predmetov, kar bi lahko odpravili z večjim deležem vključitve IKT v izvedbo pedagoškega procesa.

Pri odpiranju vsebin širši javnosti so predstavniki fakultet izpostavili finančni in časovni vidik. Omenili so, da so učitelji preobremenjeni z drugim (raziskovalnim in strokovnim) delom in bi tako težko našli čas za pripravo kakovostnih vsebin, ki bi bile javno dostopne. Delno rešitev te ovire vidijo v tem, da bi bil razvoj takšnih vsebin dodatno financiran. Poudarili so, da so predavanja že sedaj javna, torej odprta. Pri tem so posamezniki izpostavili, da so predavanja prilagojena ciljni populaciji in kot takšna najbrž neprimerna za širšo javnost. Dodali pa so še, da se takšnih, javnodostopnih, predavanj le ni tako lahko udeležiti, saj urniki večinoma niso javno objavljeni, predavanja pa le izjemoma posebej oglaševana in tako dostopna širši javnosti. Glede javne dostopnosti predavanj bi izpostavili še čas izvedbe (npr., dopoldne so ljudje zaposleni) in prostorske omejitve. Razumevanje odprtega izobraže-

³⁰ https://www.thedoctools.com/index.php?show=mt_comments_extract.

vanja kot t.i. javnodostopna predavanja kaže na to, da na UP še ni pravega razumevanja odprtega izobraževanja. Skrbi nas tudi, da se pedagoški proces še vse prepogosto razume kot proces posredovanja učnih vsebin učitelja študentom, manj pa kot k študentu usmerjen pedagoški proces.

Pri pripravi (odprtih) vsebin so intervjuvanci izpostavili tudi način vrednotenja dela učiteljev³¹ za pripravo vsebin in spremljanje dela študentov, kar marsikaterega učitelja odvrne od tega, da bi skrbel za inovativno, interaktivno in večpredstavno podprto izvedbo pedagoškega procesa. Zaviralno pri odpiranju izobraževanja deluje tudi v intervjujih izpostavljena prednost raziskovalnega dela pred pedagoškim.

Sodobna tehnologija odpravlja prostorske in časovne ovire, zato bi jo lahko uporabili pri odpiranju posameznih vsebin. Na to izhodišče so intervjuvanci ponovno odgovorili s preobremnenostjo učiteljev, izpostavili pa so tudi vprašanje podpore udeležencem pri takšni izvedbi, kar se veže na že izpostavljen problem vrednotenja dela učiteljev. Se pa intervjuvanci strinjajo, da bi npr. spletni tečaji morali imeti svoj začetek in konec ter da bi udeležence moral spremljati učitelj. V spletnih tečajih, morebiti ne v celotni vsebini tečajev, čeprav nekateri smisla v posredovanju krajših oblik izobraževanja ne vidijo, intervjuvanci vidijo priložnost za promocijo fakultete, univerze in učiteljev.

Izpostavljeno je bilo tudi vprašanje avtorskih pravic odprtih vsebin.

Intervjuvanci so poudarili pomen neposrednega stika učitelja s študenti, ki ga mora spletni tečaj ohraniti. S tem pa se odpira vprašanje, kdo bo takšno podporo študentom financiral oziroma kako bi se vrednotilo takšno delo učitelja. Ne samo podpore, tudi pripravo vsebin bi morali ustrezno ovrednotiti.

Sklepna razmišljanja

Odpiranju izobraževanja v ZDA sledi tudi Evropa. Center JRC je pripravil okvir odpiranja izobraževanja, ki naj bi visokošolskim institucijam pomagal pri opredelitvi, kaj odpreti in kako odpreti visokošolski izobraževalni prostor. Dostopnost (brezplačnost) visokošolskega izobraževanja v Sloveniji je, če se lahko tako izrazimo, zaviralni dejavnik odpiranja, saj s strani študentov ni pritiska za večjo dostopnost izobraževalnih vsebin. Priznavanje vsebin, pridobljenih izven formalno priznanih in v Sloveniji javnoveljavnih visokošolskih izobraževalnih programov, je urejeno na posameznem visokošolskem zavodu, še vedno pa ne preveč vzpodbudno. Med visokošolskimi učitelji še

³¹ Pedagoške ure seminarskih vaj, kjer je več prostora za interaktivno delo s študenti, se, skladno s »Pravilnikom o vrednotenju dela pedagoških delavcev ter raziskovalcev Univerze na Primorskem« (2011), vrednotijo s faktorjem 0,5, medtem ko se ure predavanj, ki se izvajajo v veliki skupini študentov, vrednotijo s faktorjem 1.

prepogosto obstaja občutek pomembnosti posameznih vsebin in tudi način izvedbe, ki preprečuje priznavanje dosežkov izven formalnega visokošolskega programa in/ali zavoda. Slednje je razvidno tudi iz nacionalnega poročila *Evroštudent VI* (Gril, Bijuklič in Autor 2018).

Rezultati kvalitativne raziskave na UP so pokazali, da v slovenskem izobraževalnem prostoru obstajajo še vsaj naslednje ovire odpiranja izobraževanja: financiranje razvoja odprtih vsebin, vrednotenje dela učitelja pri razvoju in izvedbi (podpori študentov) odprtih tečajev ter nerazčiščene dileme glede avtorskih pravic. S tega vidika bi predlagali, da se na ravni države odprejo projekti, ki bi financirali razvoj odprtih vsebin, izvedba pa naj bi bila smiselno ovrednotena in pokrita.

Ne glede na vse ovire pa bi bil za slovenski izobraževalni prostor zanimiv že omenjen primer bavarske virtualne univerze. Tudi slovenske univerze bi študentom lahko ponudile odprte spletne tečaje (predmete) iz svojih akreditiranih študijskih programov. Študentje vseh slovenskih visokošolskih zavodov bi opravljene obveznosti takšnih predmetov uveljavljali v svojem študijskem programu. S tem bi vzpodbudili nacionalno mobilnost študentov, študentom omogočili večjo izbirnost, visokošolski prostor pa bi postajal odprtejši in transparentnejši. Menimo, da bi takšen pristop pripomogel k višji kakovosti visokošolskega izobraževanja in nenazadnje promociji posameznih zavodov. Glede na to, da slovenski visokošolski zavodi študijske programe izvajajo tudi v angleškem jeziku, bi posamezne predmete lahko ponudili tudi v angleškem jeziku in tako svoje programe odprli tudi študentom iz tujine.

Literatura

- Bates, A. W. 2005. *Technology, E-Learning and Distance Education*. 2. izd. New York: Routledge.
- Cormier, D., in G. Siemens. 2010. »Through the Open Door: Open Courses as Research, Learning, and Engagement.« *EDUCAUSE Review* 45 (4): 30–39.
- European Commission. 2013. »Commission Launches 'Opening up Education' to Boost Innovation and Digital Skills in Schools and Universities.« Press Release. 25. september. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-859_en.htm.
- Evropska komisija. 2010. »Evropa 2020: strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast.« COM(2010) 2020 konč., Evropska komisija, Bruselj.
- EU Science Hub. B.1.a »Digital Education Action Plan (2021–2027): Resetting Education and Training for the Digital Age.« https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en.
- . B.1.b. »Learning and Skills for the Digital Era.« <https://ec.europa.eu/jrc/en/research-topic/learning-and-skills>.

- Gril, A., I. Bijuklić in S. Autor. 2018. *Evroštudent VI: socialni in ekonomski pogoji življenja študentov v Evropi: 2016–2018; pregled glavnih ugotovitev raziskave v Sloveniji*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Inamorato dos Santos, A., Y. Punie in J. Castaño-Muñoz. 2016. *Opening up Education: A Support Framework for Higher Education Institutions*. JRC Science for Policy Report. Luksemburg: Publications Office of the European Union.
- Laudon, K. C., in J. P. Laudon. 2018. *Management Information Systems: Managing the Digital Firm, Global Edition*. 15. izd. Harlow: Pearson Education.
- Souto-Otero, M., A. Inamorato dos Santos, R. Shields, P. Lažetič, J. Castaño-Muñoz, A. Devaux, S. Oberheidt in Y. Punie. 2016. *OpenCases: Case Studies on Openness in Education*. JRC Science for Policy Report. Luksemburg: Publications Office of the European Union.
- »UN UNESCO OER Recommendations, the Way Forward for Member Countries.« B. I. EDEN. <http://www.eden-online.org/un-unesco-oer-recommendations-the-way-forward-for-member-countries/>.
- Univerza na Primorskem. 2011. »Pravilnik o vrednotenju dela pedagoških delavcev ter raziskovalcev Univerza na Primorskem.« <https://www.upr.si/sl/resources/files/univerza/interni-akti/pravilnikvrednotenjepedagoskegadelajunij2011.pdf>.

Opening up Slovenian Higher Education: Between Theory and Practice

In this paper, we present the concept of open learning/education and its associated myths. The interpretation of the term 'open education' varies from seeing open education as a synonym for free and freely accessible education to seeing it as education that does not require any prerequisites. Open education became a popular discussion topic with the expansion of massive open online courses and with the increasing demands for public access to open educational resources, especially those financed from public funds. Open education initiatives started in the USA with massive open online courses, followed by the European Commission's Opening up Education initiative, which launched the OpenEdu project. The result of the project is the OpenEdu framework, which was designed to support open education strategies in higher education institutions across Europe. In Slovenia, open education initiatives appeared through the Opening up Slovenia initiative. The article concludes with a look at the possibilities of opening up Slovenian higher education, where we present the views of the staff involved in study matters and quality assurance at the University of Primorska.

Keywords: open education, higher education, University of Primorska